

EGeS-i TALLINNA OSAKONNA LAUALEHT

PÕLVNEMISLUGU

Nr.19

september
2000.a.

Sugu ei lahku soosta, võsu ei veere kännusta. (Väike-Maarja)

SELTSI JUHATUSE TÖÖMAILT

Seltsi uus juhatus on koos istunud kaks korda – 8. mail Tallinnas ja 15. septembril Tartus. Juhatuse liikmete tegevusalad on järgmised: Kalle Kesküla – esimees, Ants Roomets – aseesimees, Harri Talvoja – konsulent, Harry Tuulik – liikmete arvestus, Raivo Maine – raamatupidaja, Pille Mäerand – avalikud suhted, Aita Mägi – asjaajaja, Fred Puss – interneti kodulehekülj, Maidu Tafenau – Liivimaa kuraator, Tiina Tafenau – Viljandi osakond, Jaks Lankots – Tartu osakond, Marje Neitsov – Pärnu osakond, Jüri Müntel – suhted kodu-uurijatega, Kalle Pullmann – kodulehekülje abitegija.

Seltsi juhatuse postiaadress on postkast 4419, Tallinn 10511.

Elektronposti aadress on kalle.keskula@energia.ee

Seltsi avalikud telefonid on: 6259 470 (Ants Roomets tööl)

6775 011 (Ants Roomets kodus)

051 96 65 84 (Ants Roometsa mobiiltelefon)

Seltsi kodulehekülj on aadressil <http://www.genealogia.ee>

Seltsi vahendeid hoitakse Hansapangas, arveldusarve 1120064886.

Seltsi ametlik nimelühend on **EGeS**.

Selts on asutatud 5. mail 1990 Tallinnas ja registreeritud Tallinna Linnakohtus.

Eesti Genealoogia Selts (inglise keeles Genealogical Society of Estonia, saksa keeles Estnische Genealogische Gesellschaft) on mittetulundusühing.

Kehtiv põhikirja kinnitati 8. märtsil 1998.

Seltsil on embleem ja liikmepilet, need jäävad vanal kujul kehtima. Liikmete arvestuse aluseks on uurija ankeet, mis juurutati läinud hooajal.

Liikmemaksude arvestust peab Raivo Maine oma arvutis.

Seltsi pitsat ja logo kaasajastatakse, juurutatakse osakondade pitsatid.

Päevakorral on uute osakondade loomine ja põhikirja täiendamine.

Seltsi strateegia kujundamine algas juubelikonverentsiga Tallinnas. Viljandi konverentsil 15. aprillil ettekandega esinenud talunik Andres Ehapalu lisas sellealase mõtte arendusse väga palju huvitavat, seltsi juhatus otsustas tema seisukohtadega tõsiselt arvestada. Andres Ehapalu ettekande teesid avaldame tänase laualehe 3. leheküljel. Ühtlasi kutsume üles kaasa rääkima, et selts paremaks saaks.

Kalle Kesküla

Järgnevalt tutvustame juhatuse 15. septembri 2000.a. koosoleku arutelu käiku kõigile seltsi liikmetele ja igauks saab võimaluse sõna sekka öelda. Arutelu võiks toimuda nii kogunemistel kui laualehtedes. Kevadisel aastakoosolekul saaks otsad kokku tõmmata ja seltsi tegevuse kaugemad eesmärgid kinnitamiseks esitada. Soovin elavat arutelu kõigis osakondades.

Juhatuse liikmete arvamusi Tartus:

- Ants Roomets - arendada koostööd raamatukogude ja muuseumitega, luues infopunktide võrgu
- koostada raamatute soovitusnimestik
- kujundada välja eestikeelne terminoloogia
- tutvustada seltsi massimeedias
- panna välja autasu parimale ajakirjanikule ja seltsi liikmele-kirjutajale
- mõelda välja tunnustuse avaldamise süsteem parematele uurijatele
- taaselustada akadeemiline suund
- parandada koostööd kodu-uurijate, muinsuskaitstjate jt. seltsidega
- leida koht seltsi arhiivile
- leida tunnuslause seltsi lipule

- Fred Puss: - mikrofilmide tegemine peaks plaanipärasem olema
 - tuleks alustada perekonnakirjade mikrofilmimist
 - kujundada küla sugupuude koostamise süsteem
 - taaselustada tasuline teenus sugupuude uurimiseks
 - tellida uurimus, mis teeks klaariks Isikuandmete kaitse seaduse poolt sätestatud piirangud
- Pille Mäerand: - meetodilist materjali ei piisa
 - võiks alustada uuritud isikunimedega koondandmebaasi tegemist
- Tiina Tafenau: - uurimustes peaks enam algallikatele viitama
 - seltsi arhiivi peaks koondama kõigi uurijate vähemalt kolme põlvkonna kõukude tabelid
 - perekroonika koostamise meetodika vajaks ühtlustamist
 - tuleks luua fotokogu isikutest, hoonetest, töödest jne.
 - uurijate tunnustamine vajaks parandamist
- Marje Neitsov: - Pärnus võiks igal suvel toimuda üks suguvõsaurimist tutvustav üritus
- Jüri Müntel: - seltsi elektrooniline andmebaas tuleb välja arendada
- Kalle Kesküla: - seltsi organisatsioonilise ülesehituse parandamiseks tuleb põhjalikumalt tutvuda Soome kogemustega
 - Voldemar Vitkini mõtted peab ka arutelusse lisama

Jaks Lankots puudus koosolekult, aga ta esitas mitmepunktilise programmi seltsi tegevuse parandamiseks 1. septembri õhtul hotelli Draakon restoranis Soome suguvõsaurijate ees esinedes. Seda programmi tutvustame meie laualehe järgmises numbris.

SUVISEID KOHTUMISI

Möödunud sügisel alguse saanud suhted Suur-Stockholmi Genealoogia Seltsi E-grupiga said jätku meie seltsi juubelpäevadel märtsikuus, seda koges enamus lehelugejaid ise. Juuni algul aga külastasid E-grupi aktivistid eesotsas seltsi esimehe Gustaf v. Gertteniga Tartut (6. ja 7. juunil) ja Tallinnat (8. juunil).

Suure töö külaliste vastuvõtmisel tegi ära juhatuse liige Fred Puss.

Lõviosa Tartu-ajast neelas Ajalooarhiiv, käidi ka Kirjandusmuuseumis. Õhtul tehti väljasõit Kärknasse. See kohanimi tekkis mõisa järgi, mis kuulus 17. sajandi algul Tartu linnapeale Berend v. Gerttenile, praeguse Stockholmi suguvõsaurijate juhi kaugele esivanemale.

Tallinnas tutvuti Linnaarhiivi, Perekonnaseisuameti arhiivi, Rahvusraamatukogu, raamatukaupluse "Ateena" ja Riigiarhiiviga. Toreda elamuse said külalised Toompeal Perekonnaseisuameti arhiivis, nende arvates peaks meie seltsi staap just seal töötama.

Eestis käisid Gustaf v. Gertten, Peeter Grünberg, David Papp, Johan Löfstedt, Bo Nyman ja Ivo Penno.

Peeter Grünberg tegi lisaks paaripäevase eraviisi Saaremaale ja külastas neid kohti, kus ta 1944. aasta sügisel ootas paadipõgenemist Rootsi. Soovitasin tal ööbida minu kodukülas Nasval ühes turismitalus. Seal selgus, kui väike on maailm - Kaju turismitalu vanaperenaine Lilli tuli pärast sõda Nasvale Austla küla samast talust, kus Peeter Grünberg 56 aastat tagasi koos isaga põgenemist ootas. See taaskohtumine oli vapustav.

14. augusti õhtupoolikul tutvusin Männiku hotellis ühe härrasmehega USAst. Selle kohtumise vahendas meile hr. Ants Tulp, kes on hr. Jürissoni sugulane. Hr. Jürisson sündis 1928 Väändras, sattus 1944 Saksamaale ja sealt Ameerikasse, kus töötas insenerina. Ta kasutab arvutiprogrammi Family tree, see pidi USA genealoogide seas praegu kõige populaarsem olema.

Hr. Jürisson tegeleb suguvõsauringutega kümnekond aastat, tema andmepangas on juba 30000 nime. Harvanähtava innukusega on suudetud uurimisse pühendada mitmeid sugulasi, kes oma Chicago-mänedzeri juhendamisel Eesti arhiivides istuvad.

Suguvõsa kokkutulek olevat tuleval aastal.

Leppisime kokku, et hr. Jürisson tutvustab oma mahukat uurimust ka meie seltsi kodulehekülje kaudu. Tema E-mail on jurigerri2@juno.com

K. Kesküla

31. augustist kuni 2. septembrini k.a. viibisid Eestis Soome Pirkanmaa suguvõsaurijad eesotsas meile hästi tuntud Valgeakoski genealoogidega. Seekord oli nende reisisihiks Tartu oma arhiivide, muuseumite ja raamatukogudega. Eestis viibimise ajal oli külaliste saatjaks hr. H. Talvoja, kohtadel aga tutvustasid säilitatavat erialainimesed. Kirjandusmuuseumis huvitas soomlasi Aino Kallase elu ja tööd käsitavad ürikud.

Reede õhtul toimus õhtusöök Tartu hotellis "Kuldne Draakon" ning samas peeti ka ettekannete õhtu. Peale matka organiseerijate ja Soome haruseltside esindajate esinesid meie poolt K. Kesküla, J. Lankots, F. Puss ja K. Jaago. Tallinnast osalesid üritusel veel H. Onno, E. Heinmaa, H. Talvoja ja allakirjutanu.

A. Roomets

Eesti genealoogia ees seisvaist ülesandeist

Just paar päeva enne kevade algust toimunud EGeS tähtpäevakonverents suunas mõtted uurimispõllu teadlikumale harimisele, et tulevane lõikus oleks külluslik ja rahuldaks ka laiemaid vajadusi.

Seltsi liikmed ja teised asjahuvilised on teinud laialdast uurimistööd üksiksuguvõsade osas. Sellele on kaasa aidanud kursuste korraldamine väljaõppeks ja allikakoopiade toomine uurijate elupaikadele ligemale. Innustust on saadud sidemeist välismaiste kolleegidega. Oma osa on ka seltsi korraldatud suvepäeval. Rõõmustav on võimekate noorte esilekerkimine, kes arvuti abil uurimistulemusi ka laiemale üldsusele vahendavad.

Saavutatud lai kandepind on aidanud tõsta rahva enesetunnetuslikku ja kõlblist väärtust ja seeläbi ka eneseteadvust ning eneseväärikust. Aeg on küps sellele tugevale aluspõhjale püstitama hakata üht nõudlikku ja tõsiteaduslikku vajadust rahuldavat pealisehitust.

Juba 70 aastat tagasi püstitasid suguvõsauurimise vaimsed isad J. Vasar ja E. Rosenstrauch ülesande geneoloogilise uurimistöö tulemuste kasutamise kohta pärilikkusõpetuse eriküsimuste ja mitmete ajalooteaduse harude lahendamiseks. Alljärgnevalt vaadelgem põgusalt neid ja teisi võimalusi.

Meditiinilis-bioloogilisele uurimissuunale annavad põlvnemislööd palju tarvilikku materjali pärilike hälvete kohta. Nii vaimsete kui füüsiliste omaduste edasikanne järglastele ei saa läbi esivanemaid lähemalt tundmata.

Ajaloorimise üsna mitmed lõigud on korraliku geneoloogilise aluseta pigem spekulatiivsed.

1. *Asustusajalugu*, mis uurib asumite välisilmet, loodustingimusi, elanikkonda ja majandust läbi aegade, saaks heatasemelisest genealoogiast rohkesti tuge. Tõeline asustuse dünaamika, kus perekonnad seovad tugeva vertikaalse armatuurina eri ajastute horisontaalsed kihistused ühtseks tervikuks, läheneks sedasi tunduvalt tegeliku elu värvikusele.
2. *Ajaloolise demograafia* ja genealoogia koostöö oleks väga viljakas. Sisuliselt töötlevad mõlemad kirikuraamatuid ja hingeloendeid mugavamasse vormi, mõlemal tuleb kasutada perekonnaloo taastamise meetodit jne. Nimetu demograafiline ühik omandaks genealoogia läbi väga konkreetse sisu. Kui praegused suguvõsauurijad kannaksid väljaselgitatud isikud kaartidele, mida koostavad demograafid, siis saaksid mõlemad kogunenud varamut edukalt kasutada.
3. *Sotsiaalsete suhete ajaloo* mitmed aspektid (üldine sotsiaalne struktuur, talurahva kihistumine) saavad genealoogia kaasabil selgema kuju. Kui üleminek ühest klassist teise on silmanähtav, siis raskemini jälgitav sotsiaalne mobiilsus talurahva sees avaldub kujukamalt just põlvnemislugudes. Ka kaasajal viljeldavad perede struktuuriuuringud saaksid geneoloogiale toetuda (vt. H. Palli, Perede struktuurist ja selle uurimisest, ENSV TA Toimetised. Ühiskonnateadused, 1974, nr.1, lk.64-76).
4. *Rahvussuhete ajalugu* vajab samuti geneoloogilist tuge. Näiteks talupoegade saksastumine, eriti enne ärkamisaega, pole mõeldav ilma põlvnemist uurimata.
5. *Üldine kultuurilugu* konkretiseerub perekonnaloolise materjali abil. Jutt käib eeskätt materiaalse kultuuri edasiandmisest põlvkonnalt põlvkonnale (kuuluvust millessegi materiaalsesse) ja vaimse kultuuri päritavusest (kuuluvust millessegi vaimsesse).
6. *Etnoloogia* konkretiseerib eelmist valdkonda kommete-tavade, tööalade ja –viiside, ehituskunsti jm. igapäevaellu puutuvaga – siingi annab perekonnalugu väärtuslikku lisateavet.
7. *Heraldika* ja genealoogia on kogu maailmas lähedased valdkonnad, nii näiteks peetakse sellealaseid maailmakongresse koos. Maarahva peremärkide olemasolu ja teisenemine on otseselt genealoogiaga seotud.

Kirjeldatud laiaulatuslike eesmärkide saavutamiseks vajab ka geneoloogiline uurimistöö uut, kõrgemat tasandit. Esitan siinkohal ka selle kohta mõned mõtted.

- 1) Andmekogumise ja –vormistamise ühtlustamine
 - a) *isikukaart* kasutusele võtta, kus traditsioonilistele geneoloogilistele andmetele lisanduks ca` 30 positsiooniga isiku vaimsete ja füüsiliste omaduste kirjeldus;
 - b) *kodukaart* (varasema aja kohta *talukaart*) üsna üksikasjaliku andmestikuga käibesse tuua;
 - c) *fotod* isikutest ja kodudest korralikult identifitseerituna annavad hea visuaalse pildi;
 - d) *andmepank* luua eelpoolmainitud materjalidest, dubleerides selle seltsi arhiivis ja kohtadel;
 - e) *geneoloogilised tabelid* lisada eelpoolmainitud andmepanka;
 - f) *akadeemilise järelkasvu* koolitamine ja selleks ka vastava ringkonna kaasamine;
 - g) *ajaloo-alase üldhariduse* kursuste korraldamine;
 - h) *sihtasutuse või fondi* loomine, eriti punkti d) tarvis.
- 2) *Üldise geneoloogilise teadvuse ja harituse* tõstmine emakeelse moodsa *genealoogiaõpiku* või käsiraamatu abil. Rahastamiseks on võimalik ühendada mitmete ühes suunas vaatavate seltside (EGS, muinsuskaitse, kodu-uurijad, Akad. Ajaloo Selts, kodukandi liikumine, Mulgi ja Võru instituudid jne.) jõud.

- 3) *Organisatsioonilised abinõud*
- a) *metoodiline õpetus* (küsimustikud, näidismaterjal jm.)
 - b) *allikakoopiate kohaletoomine*
 - c) *huviliste kaasamine* (koolid jne.)
 - d) *stimuleerimine* uurijate ergutamiseks ja tunnustamiseks

Korraldustööks on muidugi palju teisigi võimalusi.

Milleks see kõik?

Lühidalt ja rohmakalt tuleks vastata nii:

Praeguses euro-eufoorias on meil eriti vaja jaatavat enesehinnangut, et meie eneseväärikuse tõus aitaks meil selja sirgu ajada ja aru saada, et peale virvatuleliku tehnokraatliku tsivilisatsiooni ja juudaseeklite pole meil läänepoolt midagi oodata. Kui meid midagi välja veab, siis on see MATSI PÕHI, mis omakorda ikkagi veel toetub veelgi varasemale MUNASPÕHJA püsikindlale alusele.

Andres Ehapalu Mulgimaalt Kõpu valla Iia küla Uue-Vainristi talust

Kodutalu ja esivanemate ajalugu.

Kirja pannud 15.novembril 1934.a.

Linda (Lydia) Jürgens Leerimaal.

See oli ühel septembrikuu õhtul, kui ilmus meie õueväravasse keegi võõras ja palus end juhatada "Leerimäe" tallu. Mina juhtusin õues olema ja vastasin, et too sama ongi küsitav koht. Tema siis küsis, et kas on sel talul mingi ajalooline minevik, mida tõendab tema nimi "Leerimäe".

Mina temast palju ei tea, ainult seda, mida oma isalt kuulnud olen. Kuid see nimi on sel maakohal olnud ammu enne talu asutamist. Vanasti olevat siin sõjaleeri peetud. Millise sõja ajal, sellest vaikivad suud. Maakoht siin, kus asub elamu on vähe märgatavalt kõrgem, nii paari jala võrra, see ongi "Leerimägi".

No kas vahest Jõulu ja Jaani öösetel ei ole ka juhtunud nägema raudrüütleid ja vanu kangelasi võitlemas, kas ei ole ka kuulnud mingeid salapäraseid hääli?

Ei midagi, võib-olla, et minu silmad pole küllalt selged seks, et näha niisuguseid varjatud nägemisi.

Kas on see talu ka väga vana ja kes on olnud tema asutajad?

Talu vanadus on vist vähe üle 100 aasta, täpselt muidugi ei tea, kuid naabri vana-peremees oli minu isale rääkinud sellest, tema teadvat kui on talu asutatud, elamu olevat ehitud kolme haava vahele, mis kasvanud mäel. Neile on jäänud ka perekonnanimeks Leerima. Minu isa on 12 aastat vana olnud, kui tema ühes vanematega siia tulnud, siis on Leerima nimelised ära läinud.

Kas on siin midagi ka ajaloolist vaatamise väärtust, mis annaks tunnistust vanust võitlustest?

Ei midagi. Ainult üks kask kasvab meie heinamaal, võib-olla on tema sest ajast pärit, sest kunagi pole nähtud teda väiksemana kui praegu, ta on ka nii pikk, et kui minna ta latva, siis võib näha kogu Seliste valla ja mere ning isegi selge ilmaga Kihnu saare. Ja koor on tal nii krobeline kui ei kellegil muul. Küllap see annabki tunnistust ta rohkest vanadusest.

Ah kas tean esivanematest midagi mainimise väärtust, küsib võõras.

Vähekesse ikka. Minu vanaisa Leerimäe Kaarel on olnud väga osav kütt ja väga tugeva rammuga. Kunagi lasknud ta ühe paugu ja kuuliga 3 luike maha ja ükskord, olles põllul kündmas, tulnud hunt lammast murdma. Vanaisa võtnud kivi, visanud hundile pihhta, hunt jäänud selle tagajärjel pisut uimaseks, vanaisa võtnud hundi elusalt kinni, pannud vankrile ja viinud mõisa. Hunt ulunud kõige tee nii valjust, et kõik koerad ümberringi ulunud kaasa. Saanud tasuks 5 rubla.

Suurem hundi kütt olnud siiski vanaema vend, minu isale onu ja ristiisa, kes tappnud oma elu kestel 99 hunti ära, surseski ohkand veel, et üks hunt jäi sajast puudu. Vanasti oli maksev seadus, et mehed pidid maksma pääraha kuni surmani, kes aga 100 hunti oleks ära tappnud, oleks vabanenud päärarahast. Sellega on seletatav ohkamine surseski veel ühe hundi pärast.

Ja ega siis minu isagi väiksem vend ei olnud jõu poolest, kasvult oli ta päris hüglane. Kui ta mõnikord Kihnus käis, siis kaebas alati, et ta pidavat Kihnus käpuli uksest sisse käima, sest Kihnus on väga väiksed ja madalad ukсед. Kord Pärnu laadal käies jäänud ta ühes sõbraga Siimu kõrtsi juurde vähekesse peatama, sinna tulnud hea kampp linnasmehi, kuna need olnud varemalt juba vingus sõbrale, mis muud kui elu kallale kippuma, lõõnudki sõbrale telliskiviga pähe, sõber kukkunud maha. Minu isa läinud teda maast üles tõstma,

sel momendil löödud talle noaga hoop selga, kuni kopsuni ulatanud. Isake haaranud reelt raualati, mis tal juhtunud kaasas olema, hakanud linnasmehi taga ajama, kuni üle silla teise külge jõge. Linna mehed sõnanud pärast, et küll meie oleks neile tuulevarju teinud, aga üks oli väga suur mees, selle vastu ei saa vana sarvikki. Isa pole läinud arsti juurde haava siduma ega kuhugi, istunud reele ja sõit kodu, aga kui kodu jõudnud, siis pole enam rääkinud sõnagi, teel oli nii tühjaks jooksnud verest. Kuid ega see teda veel ei surmand, haav paranes ja elas edasi. Niisuguseid lugusid oli paljugi kuulda isalt, mida ma oma laiskusest ei viitsi kõiki jutustada teile.

Kuidas suhtusid teie esivanemad mõisnikutesse?

Minu esiisad on olnud mitmest põlvest Seliste vallast, mis on kroonu vald, nii ei ole nemad tunnudki orja hirmu.

Keegi Jürgens on olnud kiriku köster, siis temal on võimalus olnud uurida vanu kiriku raamatuid, kuni Rootsi ajani. Tema on leidnud, et kunagi on tulnud kolm perekonda Rootsist Eestisse elama: Jürgensid, Martinsonid ja Grandid. Jürgens on meiegi nimi, võib-olla olemegi rootsi päritoluga.

Niipalju tean oma esivanematest, muidugi kõiki väikseid üksikasju ei maksa jutustada, läheks kuulajal igavaks. Kas asub Killuma talu siit kaugel, küsib minult rändur. Tahaksin kuulda ka sealt midagi.

Umbes üks kilomeeter, peate läbima enne väikese metsa, kui jõuate sinna. Kuid ettevaatust, suure põua tagajärjel võivad mõned hullud hundid teel kallale tulla, annan teile õpetuse kuidas talitada niisugusel juhul, nii nagu seda tegi vanal ajal kuulus Killuma Kristjaan. Kunagi suure kuuma ja põuase ajaga puhastanud Kristjaan ühes sulasega kesapõllu kraavi, hull hunt tulnud suure jooksuga meeste poole. Sulane, kes esimesena näinud, jooksnud puu otsa, peremees pole kuhugi pääsenud jäänud ootama hunti. Hundil peab alati jookstes suu lahti olema. Kristjaanil muud kui löönud rusika hundile kurku. Hüüdnud küll sulast, et see tuleks ja lööks hundi labidaga surnuks, sulasel elu väga armas olnud, pole tulnud. Hunt rabelend end lahti puutumata peremeest ja jooksnud metsa.

Nüüd vast teate juba suuremalt osalt seda, mida minagi tean, talu suurus ja mulla iseloomud, mida ta kannab ja kasvatab, pole vist oluline. Isa on surnud üle kahekümne aasta. Järgi jäi tast väga arvukas pere lapsi, on neistki mõned järgi läinud isale, kes elus, need niisama ilma laanes laiali.

Võõras tänas jutustuse eest, soovis hädä aega ja säädis oma sammud edasi järgmise talu poole.

Ilm oli pimedaks läinud, tähed sirasid taevas, väljas oli vilu, läksin tuppa sooja.

Linda Jürgens.

Kirjaviis muutmata, trükitud 8.detsembril 1996 Eve Jürgensi poolt.

TALLINNA OSAKONNAGA LIITUNUD UUSI LIIKMEID:

9. ANNELI MÄGI	1973	Kotzebue 9/11-4 Tallinn	anneli@ess.ee
		Ruila	– KOMI, NI(E)LBERG-NIITRA, KÄRAKAS
		Jöelähtme	– ANDREJEV
10. EUGEN MÄNNIK	22.08.1927	Tuisu 18-15 Tallinn	11314
		Koeru	– BRAUER
		Peetri	– PRUULI
		Viljandi	– MÄNNIK
11. ELLE NARUSK	1960	Nurme 38-11, Taebla 90801 Läänemaa	elle.narusk@customs.ee
		Maarja-Magdaleena	– KOHL-KOOL
12. EVA NIGLAS	28.04.1963	Liivalaia 7-50 Tallinn	10118 eva@ensib.ee
		Hiiumaa	– NIGLAS, NÖGES, VAHER, TUULIK
		Järvamaa	– KORKMAN, HAVIKO, KOTKAS, HÄRJAPEA
13. REET NIIDO	13.06.1935	Sütiste 15-54 Tallinn	13419
		Türi	– ALLIVERE
		Järva-Jaani	– KILK, ALVER
14. MADE PÖLLUAAS	13.06.1929	Nurme 14-1 Tallinn	11616
		Pärnumaa	– OSTROV, TORIM, PANT
		Tartumaa	– RUBER, BERNHARDT
		Põltsamaa	– LINDENBERG, PÖLLUAAS
15. MILVI REMMEL	24.12.1941	Vaskjala küla Rae vald Harjumaa	
		Jüri	– RANTMANN, LEHTMANN, PÖLDMÄE, KÄES, REMMEL, MILK, VIRKEPUU, KLINKER, ERLICH, BÖMBERG, PROMANN, AITSEMA
16. HELGI RIKKO	09.10.1930	Vabaduse pst.71 Tallinn	11211
		Käina	– NORMAN, NITTIM
17. VESTA SAAR	08.03.1943	Järveotsa 1-64 Tallinn	13520 vsaar@vm.ee
		Ridala	– SAAR
		Kose	– LIIVA
18. HEINO TOODING	21.03.1930	Sinilille 4 Tallinn	11212
		Põltsamaa	– REINBERG
		Suure-Jaani	– TOODING, JÄNES, PINTA
19. HELGI VILGO	26.12.1936	Gonsiori 33-92 Tallinn,	10147
		Tartu	– KIVI, ARST
		Võru	– ORRO
20. HILJA VILLBERG	20.11.1924	Ääsmäe küla Harjumaa	
		Nissi, Keila	– VILLBERG
		Keila, Hageri	– LAAS, ROLLER
21. ENN OJA	03.02.1929.a.	Tallinn, Tööstuse 95-46	telef. 648 72 53
		Sangaste	- OJA, SAUL, ROOSE
		Vastseliina	- VIKS

1872.a. ostis Kusta Simrod Kaagjärve mõisa omanikult Nicolas von Grotelt 103,5 hektari suuruse vakutalu **Wetz-Siele** (kohalikus kõnepruugis Siili talu). Talumaadele jäid rehetare ja sellest umbes kilomeetri kaugusele arhitektuuriliselt võõrapärane punasest savist taluhoone koos lautadega. Selle kummalise taluhoone juures lõppes hõbepajutee, mis sai alguse Valga-Karula maanteelt. Tee läbis Kische (Kiisa), Wetz-Siele (Siili) ja Kaltze (Kaltsi) talu maad ja ristus Valga-Koikküla maanteega.

Kaagjärve mõisal oli kaks kõrvalmõisat – **Sehlen** ja **Werderau** ning kuus karjamõisat, saame teada “Eesti mõisatest” (1994, lk.104). “Baltische Ortslexikon” (1985, lk.206) märgib, et mõisal oli karjamõisate kõrval kolm kõrvalmõisat ja nimetab kolmandana **Grotenhofi** (“Eesti mõisates” on Grotenhofi peetud karjamõisaks). ENE (IV, lk.180) nendib, et Grotenhof on lisamõis ja selle ümbrus kannab kaasajal Alaküla nime. Sehlenit pole ENE-s märgitudki.

Suurt segadust tekitas minus Mellini kaart 1798.aastast, millel on kujutatud Valgast Karulasse viivast maanteest ülalpool (enne Kaawri Moisat) Sehlen e. Zelimois (vt. Kaardil). Sellel kohal peaks olema Grotenhof. Groted ostsid Kaagjärve (Kawershof, Rastgarwe, Rostijerw, Restjerw) alles 1834.aastal, seega sai Grotenhof oma nime uute omanike järgi alles pärast 1834.aastat ja on ilmselt ümbernimetatud paik, mis ei saa olla Sehlen, sest Sehlen kõrvalmõisana säilitas Grotenhofi kõrval oma nime. Või on Grotenhof Seelimõisast eraldunud maa-ala?

Mellini kaardi järgi oleksid kahe Siili talu maad (Wetz-Siele ja naaber-talu Jaun-Siele e. Ala-Siili) välja mõõdetud Seelimõisa maadest. Kaagjärve ja Karula mõisa kaardid pole säilinud (ühed- ja needsamad omanikud). Minu 84-aastane onunaine, kes on sündinud ja elanud Kaagjärves, ei mäleta Seelimõisa asukohta, küll aga olevat noorena sellest mõisast kuulnud. Valga Koduloomuuseum ei tea samuti Seelimõisast midagi, seega saavad aidata ainult arhiivimaterjalid. Siit algabki MÖTTEMATK AJAS JA RUUMIS, mille esimeseks ülesandeks on - selgitada Seelimõisa asukoht.

“Baltische Ortslexikon” (1985, lk.543) ütleb kõrvalmõisa Sehleni kohta, et asub Valga ja Kawershofi vahel, omab tuuleveski ja telliskivivabriku. Oletatavasti üks osa 1627. aastal nimetatud Kruedeners Hofist, mis kuulus Sangaste alla. Üks osa mõisast kuulus Poola ajast Valga linna alla.

Kruedeners Hofi asukoht pole ka selge. Seostades saadud informatsiooni Mellini kaardilt saadud teabega, on kokkulangev vaid väide: Sehlen asub Kaagjärve ja Valga vahel.

Tsiteerin ühte lõiku kogumikust “Valgamaa” (1932, lk.163): “Kestvate sõdade ja katku (1601-1603) tagajärjeks on kohutav laastumine. Selle tagajärjed omakorda ilmnevad kõige selgemini 1613.a. kirikuvisitatsiooni ajal. Karula 200

talupojast on järele jäänud vaid 1/3... Hulk mõisu on omanike puudumise tõttu läinud poolakate kätte, paljud seisavad tühjad ja rusudes. Põllud võsastusid ja kattusid peagi palgimetsaga... Osa küladest ja mõisatest jääbki sellest ajast jäljetult kadunuks. Sangaste ümbruskonnas on selliseid mõisaid viis, milliste nimed on säilinud saksakeelsel kujul ja millede asukohti võib vaid oletada osalt ja sedagi umbkaudu. Sellised hääbunud mõisad on Nötkenhof, Krüdenershof, Halecht ja Kawalitz.”

J. Homanni 18. sajandi kaardilt (Ducatum Livoniae et Curlandiae) võib leida ühe hääbunud mõisa – Buckhotzi Valga ja Koiwakyla vahelt.

1624/27.a. revisjonimaterjalidest (O. Roslavlev, 1965, lk.161) võib Carolli kiriku alt, mis kuulub Sangaste alla, leida mõne rea ka Kruedeners Hoffi kohta: mõisa piirid on umbes kaks miili pikkusesse ja üks miil laiusesse ning suuremalt jaolt

võssa kasvanud. Piirneb Aa (Koiva) jõega. Mõisa maad on poola ajal suuremalt jaolt Valga linnale antud. Talupoeg Kaltze Luedke ütles, et Valga lähedal Tartu-poolsel küljel oli ehitatud puukirik, kuid praegu on purustatud.

Oletatavasti on Kaltze Luedke Kaltze talust, mida praeguseni tuntakse sama nime all (rahvasuus Kaltsi talu) ja on hiljem vakutalu Siele üheks piirinaabriks.

Veel rõhutaksin, et revisjonimaterjalides on märgitud, et Kruedershofi mõisamaad piirnevad Aa jõega. Mellini kaardil on samas kohas märgitud Siles, mis võib tähendada, et need maad kuuluvad Siele küla juurde, mis ei takista neid varem olemast Kruedenershofi omad. Kui veel arvestada, et 1624/27.a. revisjonimaterjalides on öeldud, et Buckholtzhoff

(suurus kolm adramaad) kuulub Kruedenershofi juurde ning 18.saj. Homanni kaardil on märgitud Buckholtz Aa jõe lähedale ja Valga linnast lõuna poole, siis veenab see fakt veelkord, et tegemist on just siin Kruedenershofi maadega Koiva ja Valga vahel.

Lisaks eelnenute tsiteerin veel üht lõiku kogumikust “Valgamaa” (1932, lk 165-166): “Veel 1627.a. revisjonis leiame Kaagjärve ja tema Koivani ulatuva abimõisa Krüdnershofi (võib-olla pärsine Seeli mõis) järele ainult puht eesti nimega külasid, mis seda huvitavam, et just Krüdnershofi maadest lasksid Poola kuningad linnaks ülendatud Valgale ta patrionaalala välja mõõta. Enamik Krüdnershofi maid öeldakse 1627.a. asustamata olevat ja nüüd siirdusid sinna tühjaks jäänud küladesse rootsi valitsuse aja pikema rahuaja saabudes lätlased.”

Eespool kirjutatu põhjal leiab kinnitust ka Ortslexikonis toodu: Sehlen asub Valga ja Kawershofi vahel, sest Kaagjärve maad ulatuvad Krüdnershofi (Kaagjärve abimõisa) näol Aa jõeni. Ainuke vahe on selles, et Mellini kaardi järgi asub Sehlen Valgast ida pool, 1627.a. revisjonimaterjalide järgi, millele toetutakse kogumikus “Valgamaa” asub Sehlen hoopiski Valgast lõuna pool.

Huvitavat informatsiooni leiab käsiraamatust “Genealogische Handbuch der baltischen Ritterschaften”. Saame teada, et Krüdnerid on 15.saj. lõpul märkimisväärsed maaomanikud ja et nende käes on olnud aegade jooksul väga palju mõisaid ja maavaldusi nii Läti kui ka Eesti poolel. Poola-Rootsi sõja ajal võitlevad Heinrich ja Jürgen Rootsi poolel, poolvend Friedrich aga Poola poolel. Pole siis ime, et Sangaste ümbruses on viis mõisat, mille asukohta võib oletada osalt ja umbkaudu ja et nende viie hulgast kolm kuulus Krüdneritele: Halecht, Krüdnershof ja Bucholtz Hoff, Kuna omanikud puudusid, ilmselt pole tähtsusetu seegi, et kaks venda võitlesid vaenlase poolel, mõõdeti Poola valitsuse ajal Krüdnershofi maadest Valgale patrionaalala.

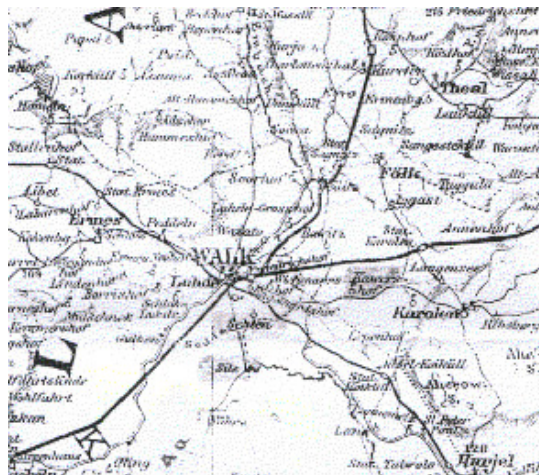
Hupeli “Topographische Nachrichten” (1782, lk.293) iseloomustab Karola kihelkonda ning siit võib leida Kawershofi koos karjamõisa Zelemoisaga. Järelikult võib 1782.aastat pidada Zelemoisa esmamainimise aastaks, seega 16 aastat varem, kui mõis on kantud Mellini kaardile. Ortslexikon toetub Zelemoisa esmamainimisel Mellini kaardile.

Ka vakuraamatute järgi ei õnnestu selgitada täpsemalt, millal asutati Seelimõis. Veel 1805.a. vakuraamatu pealdises on vaid “eramõis Kawershof” (EAA, f.567,n.2,s.677), aga 1811.a. vakuraamatu projektis on pealkirjas ka Seelimõisa nimetatud: ...belegene private Guth KAWERSHOFF mit SEHLEN (EAA,f.567,n.2,s.676) ning ka sellele järgnevat vakuraamatutes esineb pealkirjas Kawershoff mit Sehlen.

Rückeri 1890.a. ilmunud kaardil on märgitud Aa jõe kaldal Sihle. H. Lange kaart 1909.aastast annab Sehleni asupaiga osas kindluse. SEHLEN asub Aa jõe ääres SILE küla heina- ja metsamaade ning Valga linna vahel. Veelkord leiab kinnitust väide, et osa Krüdnershofi maadest on Valga ja osa Seeli mõisa all.

Rücken, 1890

Lange, 1909

Richteri “Liivimaa Aadressraamatus 1912/1913” (lk.667) kirjutatakse samuti, et Kawershof mit Sehlen piirneb Aa jõega ning Kawershofil on kaks kõrvalmõisat: Grotenhof (Kawiers Fabrik) ja Werderau. G. Kogger on kõrvalmõisa SEHLENI ostnud N. von Grotelt 1868.aastal. Seega on Sehlen vahetanud omanikku.

Samast allikast saab teada, et Kaagjärve karjamõisad on Rautit (rentnik Matt), Rihsal (rentnik Taurin), Mahlin (rentnik Kuimit), Remik (rentnik Baume), Marrot (rentnik Pavlovitš). Richteri põhjal saab teada sedagi, et Kaagjärve mõisas elab Nicolas von Grote alates 1882.aastast (Karula mõisaga seoses märgib Richter, et N. von Grote elab Kaagjärve mõisas alates 1894. aastast) ning Heinrich Grote elab Karula mõisas alates 1896. aastast.

Eesti-Läti riigipiiri tõmbamisel kolonel Tallentsi poolt 1920.a. suvel sai Eesti-Läti piiriks Kaagjärve vallas Valga-Võru maantee. Valgast Võru poole sõites jäi paremale poole maanteed Lätimaa, vasemale – Eestimaa. Selle piiritõmbamisega jäi Läti poolele Kaagjärve vallavalitsuse majapidajate nimistu järgi Seelimõisast maapidaja Kogeri kaks kinnistut, samuti Hindrik Andersoni, Jaan Mäeunti, Jakob Plumi, Karl Suhna, Dehw Zeekursi ja Jaan Sweedrise kinnistud (ERA, f.4741, n.1, s.33). Ka “metsatükk Seeli” jäi Lätimaale (ERA, f.3171, n.1, s.90). Kusta Simrodi Wetz-Siele talust jäi Lätimaale 33,5 ha metsa- ja heinamaad Koiva jõe ääres, samuti Jaun-Siele heinamaa. Naabruses olevast Wenda talust jäid Eestimaaale vaid taluhooned ja 6 ha põllumaad, ülejäänud osa talumaast jäi Lätimaale.

Mida andis mulle mõtetmatk ajas ja ruumis? Teadmise, et vanaisa ei olnud N. von Grotelt vakutalu Wetz-Ziele mitte Seelimõisa maadest, vaid kunagise Siele küla maadest, mille heina- j metsamaa ulatus Aa (Koiva) jõeni ja kust oli eraldatud meie ja naabertalude heinamaad.

- Mellini kaart 1790.aastast näitab Seelimõisa asukohana Grotenhofi (Alaküla), mis asub Valgast ida pool, Kaagjärve lossi ja Valga vahel. Tegelikult asus Seelimõis Valgast lõuna pool – Valka ja Koiva jõe vahel.
- Seelimõisat koos Kaagjärvega mainis Hupel esmakordselt 1782.aastal (Ortslexikon toetub Mellini kaardile 1798.aastast). Seelimõisa ostis N. von Grotelt G. Kogger 1868.aastal.
- Eesti-Läti piiritõmbamisega 1920.aastal jäi Seelimõis Lätimaale, seetõttu teatakse sellest mõisast vähe.

Oktoober, 1999

Soovitame lugeda

EESTI RAHVA ELULOOD I, II. Koostaja Rutt Hinrikus Tänapäev, 2000

Eesti talupoja perekonnakroonika algas tihtipeale Piibli tühjadelt esilehetedelt, millele olid maalitud selle omaniku ja tema järglaste nimed ning perekonnaelu tähtsamad sündmused. Eluloo kirjapanemine tõstab kirjutaja nende hulka, kes oma mälestusi sõna kaudu põlistavad. Juri Lotmann on osutanud, et kultuuri normiks on silmapaistvate inimeste mälestuste jäädvustamine ja õigus biograafiale antakse eeskätt neile, kes pälvivad selle eriliste saavutuste või normist hõlbiva käitumisega. Ent õiguse biograafiale saab ka võtta. Tavalist elu elava inimese jaoks on üheks võimaluseks võtta see õigus oma perekonnalugu jäädvustades. - - -

MUTI JUHAN JA TEMA LAPSED. Raely Viirsalu Aruküla, 2000

Harukordselt erksa vaimuga Virumaa esimese taluperemehe pere elulugu pakub huvi kõigile, kes tunnevad huvi rahva ajaloo ja kultuuri vastu. Raamat aitab kaasa meie ühiste esivanemate ja kodukandi rahva ja mälestuse au sees hoidmisel.

EESTLASTE PEREKONNALOO ALLIKAD. Aadu Must Tartu Kleio, 2000

Senini kõige kapitaalsem teos meie huviala kohta. Võib käsitada genealoogia õpikuna. Sisaldab 4 raamatut, millede pealkirjad on:

1. Genealoogia ja selle uurimine.
2. Nimi kui ajalooallikas.
3. Traditsioonilised perekonnaloosid allikad
4. Talu ajalugu ja perekonnalugu

Üks vana foto

Erik Heinmaa arhiivist pärit foto tagaküljel on tekst:
Uus mõisa härra, Paluwere mõisa ülewõtja. Endine mõisa ööwaht.

Kes oli...

VALLAKASAKAS. Algselt vallakohtu teener (oli muuseas ka ihunuhtluse täideviija) hiljem vallaorganite käskjalg. Nimetus tuleneb sellest, et esialgu olid vallakasakaiks enamasti endised soldatid.

Kuni su küla veel elab...

KODUKANDI KÜLAD, TALUD JA SAUNAD

Helju Linder

V

Kivisilla saunu või väiketalusid oli kaks – Kivisilla – Aadu ja Kivisilla – Jüri. Vanades kirikuraamatutes nimetatakse veel Kivisilla – Tõnu sauna. Võibolla on kunagi olnud üks Kivisilla ja siis eraldi perede vahel hargnenud. Saunad asusid Tolla küla suurte talude hoonetest üle kilomeetri lääne pool külavahetee ääres, mis kulges Kaiu mõisast Toomja külla. Tee asus küllalt madalal ja võis olla kunagi sillutatud kividega. Mäletan lapsepõlvest selgesti seda teelõiku kui alatist poriauku.

Kivisilla – Aadu asus naabrist Toomja küla (põhja) pool, oli madalamal kohal. Ka hooned olid madalamad ja vanemad. Esimesed andmed Kivisilla kohta leidsin Juuru kiriku 18...a. abieluregistrist, kus Kivisilla Ado p. Tõnu Tammeotsa (s.1848.a.) abiellus Kääbasmäe Tõnu t. Mari Roosega (s. 1846.a.). Ado Tammeotsa oli sündinud 1810.a. Pihul, siis teeninud sulasena Toomjas Kambi talus David Hansu p. Danieli juures. See talu oli loenduse järjekorras Kääbasmäest eelmine, seega võib öelda, et naaber. Võibolla läks Ado koos naise Annega (s. 1815.a.) enne poja abiellumist Kivisillale ja tema järgi sai saun nime.

Kivisilla – Jüri oli Kanterite kodu. Amanda Orupõllu teada tulid Kanterid Kivisillale Salutakkast. Amanda vanaema Kai oli lähedalt sugulane Kaiu tumma Johannes Kaskmaaga (enne eestistamist – Kanter). Viirikas Lätimatsil elanud Kanterid olid samuti sugulased. Salutaguse Kanterite lähtepaik oli Kambi talu Karitsu kandis. Selles talus oli sulaseks Jüri Mardi p. Kanter, (s. u. 1810), naine oli Kai Matsi t. (s. 1823). Nende poeg oli Kivisilla Jüri (s. 1846.a.) ja tütar Kai (s. 1851.a.), kes oli Amanda vanaema. Kivisillale pidama jäi Jüri tütar Liisa (s. 1881.a.)

Võsu e. Võsumäe asus Kivisillast mõnisada meetrit mõisa pool teisel pool teed. Võsumäel oli kaks maja – üks Võsu ja teine Võsumäe. Kuna majakesed asusid peaaegu Tolla – mõisa piiril, siis elasid nendes saunades või majades mõisa töölised. Nagu rääkis Amanda Orupõld, söötis tema vanaisa Jüri Kleesmann mõisa künnihärgi. Võsumäe saunast mõisa laudani oli vähem kui poole tunni tee. Jüri ja Kai said oma 6-lapselise perega viimaks Võsumäe oma alaliseks koduks. Pärast isa-ema jäi kohapeale elama vanim tütar Ann (s. 1875.a.). Koduväiks tuli Juuru valla Helda külas sündinud Pearn Luige (1873), kelle vanemad olid Kaiu päritoluga.

Kuusetuka. Ülevalt-Vilumäe maja taga mäe otsas asub saun, mille juurde on mõõdetud ainult ca 1,5 ha maad ja mis eraldi üksusena on saanud nimeks Kuusetuka. Selles elas peremehe vallaline õde ja vanaduses ka ema.

Sooääre. Seda nime võib leida ainult ametlikest dokumentidest. Kogu Kaiu teab seda väiketalu Juhansaunana. Ka kirikukirjades märgitakse Juhansauna nime.

Nime järgi nagu oleks see olnud Juhani saun. Kinnitust sellele annavad mõned Juuru kiriku meetrikaraamatutest leitud vihjed. 1845.a. on Juhansaunas elanud Limbergid. 1836.a. ristiti Viirikas laps, kelle isa oli Juhani sauna Hans Koeps.

Enne sõda elas Juhansaunas Hans Pritsu p. Lang ja ta naine Maali Pritsu t. ka neiuna Lang. Amanda Orupõllu jutu järgi oli rahvas kirikus kõhevil, kui neid kihlpaarina maha öeldi! Nime järgi olid nagu õde-vend. Hans tuli Tollale Vahastust, ehkki oli Kaiu Langade suguvõsast. Maali oli pärit Kabjalt. Neil oli kasvandikuks Hilda Ling, Mari Lingi laps Junnkülast. Maril oli 2 last, andis ühe lastetule paarile kasvatada.

Kärdi e. Kärtsaun on Amanda Orupõllu kodu. Seal sündis 1907.a. Amanda vanemate ainukese lapsena. Pärast Manda sündi töötas isa mõnda aega aednikuna Hõreda mõisas. Kärtsauna vana maja ostis isa Ilmasõja ja Vabadussõja vahel. Siis kolis pere lõplikult Kaiu tagasi.

Amandal oli 3 last, 9 lapselast ja mitu lapselapselast ning 1 lapselapse-lapselaps. Seega kuulus Amanda nende haruldaste inimeste hulka, kes nägi neljanda põlvkonna järeltulijat ehk teiste sõnadega – 5 põlvkonda elas korraga.

Amanda suri 1998.a. suvel.

Lapse kadumise lugu – Amanda Orupõllu jutt.

Amanda isa Hans Kleesmann (Kärtsauna Hans) oli siis 3-aastane. Perekind elas sel ajal Viirikas Lätimatsil. Ema läks Tahametsa lehma lüpsma. Laps jäi üksi koju. Ema hoiatas küll, et ei tohi järele tulla... Poiss oli aga lüpsi ajal kodust lahkunud. Ema teda kusagilt kodu ümbrusest ei leidnud. Otsima hakkas vald. 3 päeva oli laps kadunud. Siis leidsid Tolla karjased tema magamas suure kivi juures. See kivi oli Juhansauna lähedal veidi Tolla – Viirika teest paremal. Lapse käest küsiti: “Kus sa olid?” Poiss ütles: “Minu juures magas suur hall kutsu oma pisikeste lastega.” Rahvas arvab, et laps oli hundi pesakonna juures!

See jutt on üle Kaiu levinud. Olen seda kuulnud oma isa käest juba varajases lapsepõlves. Vist räägiti seda kõigile lastele hoiatuseks, et lapsed üksi metsa ei läheks ja ära ei kaoks.

Amanda Orupõllu jutu järgi oli Tolla küla suurte talude ümber väikesi saunu palju. Kes seal elasid, on unustatud. Kui suure talu hingekirjas oli peale peremehe veel inimesi perekondade kaupa, siis pidid need ju kusagil elama. Küllap saunades. Näiteks Männiksauna juures oli veel teinegi saun. Seal elas vallaline vanem naisterahvas, Jaani pere sugulane. See oli vist Kaasiksaun. Endised Viirika Matsi talu vabadikud (Matsi hilisem nimi – Kõpu) Koepsid elasid Juhani ja Jaani saunades. Kus aga need saunad asusid? Kus asus Müülmannide eluase? Aga kui kaugele me üldse jõuame?

Kaiu talupoegade ajaloo andmeid leiame arhiividest suhteliselt lühikese perioodi kohta. Palju vanemaid mälestusmärke on näha aga looduses. Mõisade kohta peeti arvestust varem. Kaiu mõis, mille asutamist arvatakse 1663. aastasse, kuulus Tallinna Rüütelkonnale. Oraniku mõis on kunagi olnud iseseisev ja asutamise aeg samuti 17. sajandi paiku. Valdajad asusid kubermangu või piirkonna keskses, s.o. Tallinnas. Kust kulgesid ühendusteed? Kui palju need ühtuvad praeguste, üha õgvendatavate teedega? Kust sõideti talvel, kust käidi läbi suvel? Üks ühendustee Tolla küla ja Oraniku vahel algas Juhani talu lauda tagant ja kulges mööda talu idapiiri Männiksauna aida tagant läbi lõuna poole. See tee oli kuni kolhooside tegemiseni ääristatud roigas- või lattaedadega ja moodustas tänava (Kaiu kõnepruugis – tanava). Tee oli aga väga vana. Seda näitavad kividesse raiutud tee märgid. Tee ääres on iidne ohvikivi, mis praeguse ligipääsmatuse tõttu on veel Muinsuskaitse ameti poolt arvele võtmata. Miks selle tee ääres ohverdati? Või asusid kunagi selle kivi ümbruses mäekünkjal eluasemed? Võibolla isegi põllud? Kui tõmmati piirjoont Juhani talu ja mõisa (praegu Oru talu) karjamaade vahele, siis võidi looduslikuks märgiks võtta see kivi. Kivi asub Juhani karjamaa ja Jaani heinamaa piiril tee laiuse võrra ida pool Oru karjamaa ristikivist. Kivi on ca 1,5 m läbimõõduga, ca 1 m kõrgune, kallakuga lõuna poole. Põhja poolt servast algab väike renn kuni lameda kausikujulise süvendini, arvatakse ohverdamise kohani. Sellest lõuna pool on tahatud nire koht kas ohrvivere või vee äravooluks. Seepärast pole ka kogunev vesi külmaga kivi lõhkunud. Seisatagu seenelkäija kivi juures ja mõelgu: siin on meie esivanemad jumalat otsinud!

VAARISA PAJATAB

I

Linda Getreu

Põlvnemisloos nr. 5 oli juttu ühest vaarisast, kes käo poja kombel saksa soost isa läbi talupoja perre oli sündinud. Pere kasvatas ta üles ja temast sai tubli eesti mees rohkearvuliste järglastega.

Veel praegugi elab Karl Georg Martinsoni ainus meessoost liin Eestis. See on tema pojapoeg Elmo, kes õpetab füüsikat Tallinna Pedagoogikaülikoolis ja tema poeg Andres, kes tudeerib arstiteadust Tartus.

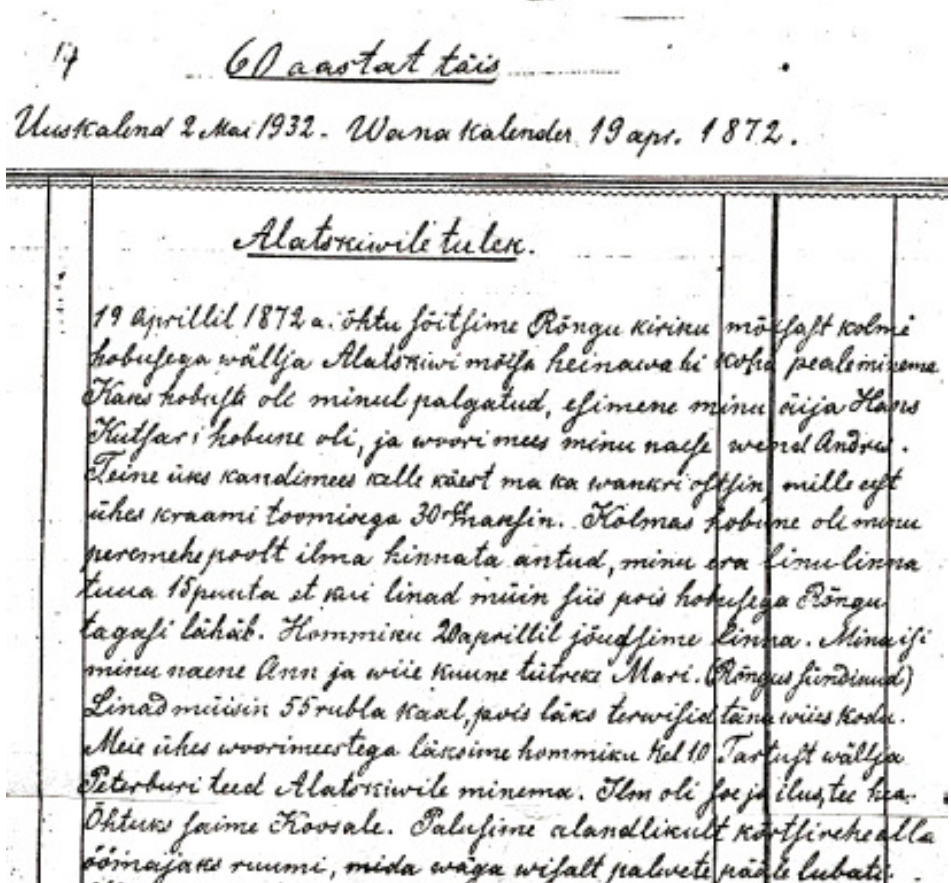
Karl Georg oli usin kirjamees. Mõned tema käsikirjad on säilinud tänaseni. Tahaksin siin tutvustada tema tööotsimise reisi "taga Tartut, Peipsi äärde", mille ta tegi 128 aastat tagasi. Kirjaviis muutmata.

Ma olin 1871 Rõngu keriku mõisa rentniku, Jaan Sild nimi, tööperemeheks kaubalepingu järele, ja tegin tööd nagu kõik teised muudkui pidin ustaw ja eeskujulik ning peremehe poole hoidja olema töös ja ka kui juhtus perega waidlemises peremehe poolt olema. – Selle selteusega hakkas siis oma 60 aasta eest sündmuse rida otsast päale kirjutama, mida ma kõik kuu pääwade järel selgelt tean.

Reede 10 Teetsem. 1871 aastal läks Rõngu kiriku mõisa rentnik J. Sild Aakre mõisa oma odre müüa pakkuma, temale pakutud 7 rbl setverdist s.o. 3 wakka. Tema tahtnud 7 ja pool ja nii ei saanud kaupa ja tuli kodu. Aga raha oli hädaste tarwis. Rääkis mulle oma mõtteid:

Sa mine pühapäew Aakre mõisa odre müüma, kui saad 7 rbl. werdist anna ära, mina ei wõi minna, tema ei anna mulle 7 rubla enam jonnii pärast et ma talle reedi ära ei annud.

Olin nõus, läksin pühapäew 12 Teets. hommiku wara hobusega odra kauba pärast sõidule, aga ei sõitnud Aakre mõisa nagu peremees soowis, wait oma arwamise järele Palupere mõisa! Seal töötas minu isa mitu aastat juba, ja ma mõtlesin, et ehk ostab Palupera härra Fuks sell aastal ka odre nagu

ennemgi. Kui Paluperal ei osteta, siis lähen Helenurme, sest seal oli teisel aastal valitseja hr. Post head hinda odrade eest maksnud. Nagu mõeldud, nii tehtud. Paluperal ei ostetud, sõitsin Helenurme, 3 wersta Paluperest. Õnneks oli walitseja kodu, sain jutule. Küsis: Mis asja? Kas walitseja härra odre ostab? Ostan. Näitan odrad, kaalub, küsib: Mis setverdist tahad? Mina: mis härra teistele annab, seda mulle ka. Ma annan 8 rbl. werdist, olen rahul härra. Palju on? 40 setwert. Siis kirjutan sulle tähe. Palun. Küsis nime, ütlesin Karl Martinson. Kirjutas tähe, hinna ja setwerdi arvu ja andis 20 rbl. käe raha. Wõtsin tähe ja raha wastu, ütlen: Härra annab käe raha ja ei tunnegi mind. Tunnen, et petja ei ole. Härra kas wõime Teisipa ja Kolmapa odrad ära tuua? Jah wõib kül, aidamees wõtab wastu. Nõnda oli kaup õnnelikult walmis, 20 rbl. käe raha käes. Sõidan rõõmsalt kodu. Lähän sisse peremees küsib: kas said kaupa? Sain. Aga Aakres ei anta enam 7 rbl. werdist, peremees ütleb, et hinnad on langenud. Mis said siis? Sain 8 rbl setwerdist. Mis see tähendab? Mis juttu sa a'ad? Sain 8 rbl. werdist. Köster Rosman kuulab ka juttu päält.

Kuulja mõtleb: mis se jutt tähendab kauba ehk teenistus lepingu kohta? Alatskiwile? Mina wasta oota siist hõõrdubki ja arenebki Alatskiwi reis ja heinawahiks saamine wälja. oota.

Siin on kaubaleht ja sähke 20.rbl käe raha, mina ilma käe rahata ei wõinud müüa. Ja palun et teisipa ja Kolmapa wõime ära wiia. Kuhu siis wiime? Helenurme mõisa. Kudas sa sinna teadsid minna. Kes su sinna juhatas? Minewa aasta kuulsin oma õemehe Jakup Kitse käest et Helenurme walitseja härra Post oli odradest rahwale head hinda maksnud sõitsin sinna tegin kauba ära. Siis said sina 40 rbl. rohkem kui mina Aakre mõisast minewa reede oleks saanud. Köster imestas ka ja ütles, et tema on peremeheks loodud, kui tema aga kuskilt toetust saaks. Peremees wõttis 5 rubla kinkis mulle kõstri nähes. 13.tetsembril mõõtsime 20 werti odre selle tingimisega, et mina triigin mõõdu ja andsin poistele käsu et peavad kühwliga kõvast häkitselt wiskama, et mõõt täieline oleks.Mina triikisin kühwliga sahkataades ja hoidsin kühwli küüra ülespoole, peremees oli kõigiti rahul. 14^{nel} ja 15^{nel} tetsembril wiisime odrad ära. Aidamees laskis ühe koorma pealt ühe koti ja teise koorma pealt ka koti mõõta, tuli ilusaste wälja ja laskis kõik koormate kotid mõõtmata salwe valada. Poistel kõigil hea meel. Odrad said aita, läksin raha saama. Walitseja ütles: härra ei ole kodu, minul praegu raha ei ole anda.

(järgneb)

Tutvustus

Balti-Saksa Genealooogia Selts

Balti-Saksa Genealooogia Selts peab end 5 Eesti-, Liivi- ja Kuramaal, pärast 1918. aastat Eestis ja Lätis kuni 1939. aasta ümberasumiseni tegutsenud genealooogiakoondise järglaseks.

Saksamaal asutati Balti-Saksa Genealooogia Selts 15. veebruaril 1985, initsiaatoriteks olid Georg von Krusenstjern ja Bernt von zur Mühlen.

Georg von Krusenstjern oli aastani 1939 Eestimaa Rüütelkonna genealoog, pärast Teist Maailmasõda Balti Rüütelkonna genealoog Saksamaal.

Bernt von zur Mühleni suguvõsa-uurija huvid tärkasid varakult, juba üliõpilasena Tartus oli ta agaralt tegev Saksa Genealooogia Seltsis. Tänu Bernt von zur Mühleni aktiivsele tegevusele Balti-Saksa Genealooogia Seltsi juhatajana on meil Darmstadtis Balti-Saksa Majas olemas väga mahukas arhiiv.

Suguvõsaarhiiv hõlmab umbes 7000 mappi ja kausta, mis on varustatud suguvõsa nimesiltidega. Nendes mappides on kõik seltsi käsutuses olevad algdokumendid, aga ka viited allikatele ja muud suguvõsa puudutavad materjalid. Arhiivi täiendatakse pidevalt.

Allikmaterjalid, mis on lisaks suguvõsaloolisele pärandile läbi töötatud

- Eesti ja Läti ümberasumisnimestikud
- Baltimaade kodukohakartoteegid
- Georg von Krusenstjorni arhiiv
- Suguvõsasid puudutavad andmed ajakirjast "Baltische Briefe"

Seltsi raamatukogu

Tänu pärandajatele ja annetajatele on raamatukogus väärtuslik genealooge huvitavate teoste kogu: suguvõsade perekonnaloode, genealooogia-alased teatmeteosed, bibliograafialeksikonid, balti korporatsioonide albumid, Erich Seuberlichi balti kirikuraamatute ära kirjade kogu, genealooogia-alane perioodika etc.

Trükised

"Deutsch-Baltisches Gedenkbuch – unsere Toten der Jahre 1939 – 1947"

Georg Adelheim andis 1950-ndate aastate alguses välja "Baltische Totenschau" nende kaasmaalaste mälestuseks, kes langesid Teises Maailmasõjas. 1988. aastal kirjastas selts raamatu teise täiendatud trüki. 1995. aastal anti välja täiendusi ja parandusi sisaldav lisavihik.

“Baltische Ahnen- und Stammtafeln”

Ilmub trükkis kord aastas, sisaldab nii teateid seltsi tegevusest ja aastakoosoleku kohta kui ka balti-saksa perekonnalogusid ja sugupuud. Seltsi liikmetel on võimalik avaldada selles tasuta otsimiskuulutusi. Kui mõnel on valminud mahukas sugupuu-uuring, on võimalik trükkida eraldi vihik.

Suguvõsade uurimiseks vajalikud allikmaterjalid

On olemas kirjavaranimestik, mida pidevalt täiendatakse. Siit leiab uurija viiteid selle kohta, millises Saksamaa raamatukogus või arhiivis asub otsitav allikmaterjal.

Paljud baltisakslased on andnud seltsi kasutusse oma surnud perekonnaliikmete uurimused ja suguvõsaurijatele huvipakkuvaid ürikuid. Oleme edaspidigi huvitatud sellest, et selts omandaks uurimistöö või oleks võimalus sellest koopiat teha. Eriti tähtsad on algdokumendid ja sugupuud.

Seltsi liikmete koosolekud ja genealoogiapäevad

Darmstadtis Balti-Saksa Majas toimub igal aastal märtsi alguses Balti-Saksa Genealoogia Seltsi korraline koosolek. Järgneb genealoogiakonverents erialettekannetega. Lektoriteks püütakse leida oma eriala hästi tundvaid inimesi.. Kõik külalised on konverentsile teretunud.

Seltsi liikmete nõustamine

Suguvõsaurimisest huvitatud kaasmaalastele korraldatakse erialaseminare. Tavapäraselt toimub aastas algajatele kaks sissejuhatavat seminari.

Päringud

Kirja teel saabuvate päringute arv on viimastel aastatel suurenenud, eriti Baltimaadest saabuvad palved saada teavet oma sugulaste ja tuttavate kohta. Ka pöördutakse seltsi poole sooviga leidmaks dokumente, mis tõestaks kirjasaatja saksa päritolu.

Juhul kui meil on arhiivis vastavad materjalid olemas, vastame ise. Vahel saadame kirja edasi mõnele seltsi liikmele, kes uurib vastavat suguvõsa. Ka kutsume me uurijaid Darmstadt, et nad saaksid ise arhiivis töötada. Sel juhul peab ajas varem kokku leppima.

Täpset **infot** annavad kõik juhatuse liikmed
Karl-Otto Schlau (Mitau)
Heinz Raeder (Riga)
Kurt Miram (Hasenpoth)
Ingela Storhas, sünd. v. Wrangell

Address:
Deutsch-Baltische Genealogische Gesellschaft
Herdweg 79
64285 Darmstadt
Deutschland

Ingela Storhas

Saksa keelest vahendas Helje Kannik

Õnnitleme

Aadu Ritso	13.09.1915	85
Jaan Lõhmus	03.08.1930	70
Helgi Onno	18.08.1930	70
Eda Lepp	28.09.1935	65

Teade

Riigi Maa-ameti andmekogude arhiiv müüb 1980ndate aastate keskel tehtud NL Relvajõudude Kindralstaabi kaarte. Kaardid tehti aerofotode ja maastikuvaatluste alusel, mastaap on kas 1:25000 või 1:50000. Nõukogude armee lahkudes kingiti kaardid maa-ametile. Mina ostsin 5 kaarti Kuressaare ümbrusest 57 krooniga, hind on taskukohane ilmselt teistelegi soovijatele. Maa-amet asub Marja poe kõrval Mustamäe tee 51, arhiiv on esimesel korrusel ruum 107. Leppisime kokku, et genealoogia seltsi liikmed on seal teretunud. Soovitav on ette helistada (tel. 66 50 637) ja täpsustada oma võimalikku soovi.

Laualehe toimetus:

Toimetaja: Ants Roomets
Tehniline toimetaja: Pille Mäerand
Liikmed: Ants Härma, Hjalmar Märksa

Telefon 6 775 011
Kirjad: 12614, Akadeemia 70 - 13
E-mail: pillem@emkk.ee